

OPONENTSKÝ POSUDEK NA HABILITAČNÍ PRÁCI

Habilitační práce:

PhDr. Marcel Černý, Ph.D. *Vítr skučel, Balkán sténal...*

Nástin dějin bulharského literárního obrození pro Čechy s připojenou chrestomatií

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, 437 s.

Kandidát habilitačního řízení pro obor Slavistika **PhDr. Marcel Černý, Ph.D.** je odborný asistent Katedry jihoslovanských a balkanistických studií FF UK (50% úvazek) a vědecký pracovník Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i. (100% úvazek). Vystudoval na FF UK obor Bohemistika – Srovnávací slavistika – Bulharistika, doktorský stupeň pak získal na oboru Slovanské literatury – filologie (2007) obhájením disertace *Osobnost Josefa Karáska (1868–1916) v souvislostech české slavistiky a české literární Vídně*. M. Černý má velmi bohatou a rozsáhlou badatelskou činnost, široce rozvinutou na poli dějin jihoslovanských literatur a slovanských meziliterárních vztahů, je autorem či spoluautorem tří monografií a jedenácti kolektivních monografií, editorem či koeditorem osmi sborníků odborných studií a příspěvků, jeho vědecké články jsou publikovány v různých slovanských jazycích, jako řešitel grantu či člen týmu se podílel na čtyřech projektech v oblasti slavistiky. Habilitační práce M. Černého je tedy výsledkem dlouholetých zájmů a odborných zkušeností z předchozích badatelských úkolů, které jsou soustředěny na kulturní a literární vývoj jižních Slovanů. Valná část jeho badatelské, učitelské, publikační a editorské činnosti je věnována bulharskému obrození, jež je rovněž i tématem jeho habilitační práce. Je třeba podtrhnout, že díky odborné cílevědomosti svých badatelských výstupů, díky přesnému zacházení s pramenným materiálem a díky velkým znalostem empirické, teoretické i kritické literatury o dějinách bulharské kultury a písemnictví M. Černý získal renomé respektovaného odborníka na problematiku bulharské literatury 19. století.

Téma, které překládaná habilitační práce zpracovává, je velmi náročné, vyžadující specifický přístup a znalosti celkového literárního vývoje, od klíčových literárních osobností první generace bulharského obrození až po vrcholná díla Ljubena Karavelova či Christa Boteva. Systematicky a promyšleně autor sleduje jevy v jejich diachronních a synchronních souvislostech, důsledně zdůrazňuje vlivy vnějších i vnitřních faktorů, upozorňuje na

kontroverzní pohledy literárních historiků na vzájemné vztahy politických a literárních událostí a vyjadřuje svůj vlastní názor na diskutované otázky. Jeho badatelské dovednosti spočívají především v tom, že nejsou postaveny pouze na určitých aprioristických, již předem definovaných stanoviscích, nýbrž autor v průběhu analýzy výzkumné otázky sám formuluje a současně zdůvodněně vyjadřuje svůj postoj k jednotlivým tvrzením.

Struktura práce odpovídá literárněhistorickému přístupu rozebírat jevy podle jejich příslušnosti k jednotlivým vývojovým fázím. Tato logika určuje obsah a pořadí kapitol v prvním oddíle a posloupnost literárních textů v oddíle druhém, tedy v chrestomatii. První oddíl habilitační práce (s. 8–298) je tvořen úvodem a čtyřmi kapitolami, věnovanými základním obdobím bulharské literatury v epoše národního obrození. Jádrem práce je položeno na zkoumání vývojové dynamiky literárního myšlení a z toho vyplývajících ideových, tematických a žánrových proměn. Druhý oddíl (s. 299–405) zahrnuje umělecké texty, na nichž se překladatelsky autor habilitační práce podílel. Pak následuje seznam reprezentativních textů bulharské obrozenské literatury dostupných v českém znění a seznam použité primární a sekundární literatury.

Výzkumným ohniskem habilitační rozpravy je interpretace dějin bulharské obrozenské literatury s ohledem na historické souvislosti jejího proměňujícího se postavení. Proto již v první kapitole, nevhodně označené až jako kapitola druhá (neboť jako první kapitola je poněkud nadneseně označen úvod), je logicky položena otázka „periodizace bulharského národního obrození – jeho vnitřní chronologie a hlavních středisek“, která neodbytně vystupuje v každém historickém zkoumání literatury. Pozitivně hodnotím autorův přístup k této problematice a jeho rozhodnutí odvolávat se nejen na bulharskou, ale i na českou odbornou literaturu. Vnímání z různých pohledů, zevnitř i zvenčí, umožňuje, aby se na bulharskou obrozenskou literaturu názíralo v souvislosti s dobovým kulturním myšlením a literárním diskursem. Proti tradičnějšímu společensko-historickému modelu, převládajícímu v bulharském vědeckém prostředí, autor staví moderní, etnocentrický model, formulovaný historikem Miroslavem Hrochem, a odůvodňuje jeho použitelnost na bulharské obrození. Z bulharských badatelů se podle M. Černého nejvíce k tomuto názoru blíží Svetlozar Igov, který však pokládá rok osvobození Bulharska z otomanské nadvlády za konec obrození, a tím dodržuje tradiční představu periodizace. Otázka vnitřního chronologického dělení obrozenské doby tedy zasahuje do teoretických, historických a metodologických základů badatelského chápání kulturního vývoje, a je tudíž principiálně

důležitá s ohledem nejen na předmět bádání, ale rovněž i na různá východiska koncepčních rozhodnutí.

M. Černý pak nastiňuje další zajímavou otázku, která vychází z názoru Svetlozara Igova na vývoj bulharského obrození jako na postupný vznik sedmi literárních kruhů, každého se svým vlastním programem. Autor usuzuje, že „z hlediska čistě literárního vývoje je dle Igova dominujícím periodizačním principem bulharského obrození pozvolné **vystřídání a nahrazení** fundamentálního světonázoru v duchovním životě Evropy 18. století – **osvícenství** – myšlenkovým a zejména také již uměleckým proudem první poloviny století následujícího – **romantismem**“ (s. 17). K této periodizaci M. Černý dodává jako třetí období realismus 70. let, aniž by tím posouval chronologický rámec obrození, avšak odhaluje nový prostor pro bohatou a plodnou diskusi.

Svou práci autor strukturoval podle periodizace uvedené v první kapitole, a tím jeho habilitační práce nabývá dobře promyšlené a kompletní úplnosti. Jeho znalosti bulharské obrozené literatury budí respekt. Velice oceňuji skutečnost, že Marcel Černý pracoval s originálními texty, které jsou těžko čitelné. Je také jeho zásluhou, že dokázal dosáhnout syntézy obrovského množství materiálu a že své poznatky přehledně systematizoval. Každá etapa literárního vývoje je představena z hlediska historického jako střídání ideologických dominant a s tím spojené objevování nových motivů a uměleckých forem. Zrození rozmanitých druhů lyriky, epiky a dramatu, jakož i jejich tematická orientace jsou chápány jako odraz příznačné citlivosti bulharského obecenstva v kontextu soudobých proměn a nově vzniklých konceptů lingvocentrismu, slovanské vzájemnosti, historické a kulturní paměti, racionalismu, národní svobody atd.

Další kapitoly jsou věnovány reprezentativním jevům, osobnostem a dílům bulharské literatury a přesvědčivě rýsují dynamickou trajektorii historického vývoje a kulturní svéráz fenoménů a aktérů jednotlivých období. Autor zohledňuje komplexní ráz etnogenetického sebeuvědomění, což považuje za hlavní měřítko vývojového modelu, jak na to upozorňuje v úvodním textu (s. 13 ad.). Z tohoto hlediska ospravedlňuje příslušnost určitých spisovatelů k bulharské literatuře, kteří byli jinými badateli jednoznačně definováni jako makedonští spisovatelé. M. Černý se důsledně přidržuje písemných důkazů o jejich sebeidentifikaci jakožto Bulharů, používá etnonymum Makedonec jen jako zeměpisné označení, cituje pasáže, které

bezpochybně svědčí o jejich bulharském sebevědomí, a tím dokládá bulharskou identitu těchto tvůrců (s. 47 ad.).

Hoden pozoru je fakt, že Marcel Černý pracoval s autentickými edicemi obrozených textů, které jsou psány těžko přístupným archaickým jazykem, že dokázal usouvztažnit sociokulturní souvislosti a literární fenomény, že úspěšně kombinuje literárně historický diskurs a interpretaci žánrově a tematicky různorodých děl. M. Černý je s tématem dopodrobna a důvěrně obeznámen, text je naplněn velkým množstvím informací, kapitoly jsou doprovázeny vhodně přiřazenými citacemi z pramenných textů, přeložených autorem.

Druhý oddíl habilitační práce obsahuje ukázky literárních děl z různých období, na jejichž překladu se sám autor podílel. Do chrestomatické části, která doplňuje celkový dojem hlubokých znalostí bulharské literatury, jsou zařazena důležitá literární svědectví znázorňující rozmanité literární druhy od počátku bulharského obrození až do jeho konce, tedy od *Dějiny slovanskobulharských* (1762) Paisije Chilendarského až do *Hymnu sv. Cyrila a Metoděje* (1892) Stojana Michajlovského. Je důležité podtrhnout, že většina těchto textů je do češtiny přeložena poprvé, další jsou nově přebásněny. Chrestomatie je velmi cenná pro vývoj české bulharistiky a smím tvrdit, že obsahuje díla, která neexistují v jiném cizojazyčném znění.

Závěrem konstatuji, že předložená habilitační práce je zpracovaná na vysoké úrovni, její přínos pro vědní obor je nezpochybnitelný. Je výsledkem dlouholetého a velmi plodného badatelského úsilí a vyniká nad dosavadní odborné práce věnované bulharské obrozené literatuře svou koncepcí, bohatší náplní literárních pramenů a analyzované problematiky a svým moderním metodologickým přístupem. Její autor bez pochyb posiluje renomé české slavistiky nejen v České republice, ale také v zahraničí. Habilitační práci M. Černého považuji za velice kvalitní, s radostí ji doporučuji k dalšímu řízení.

V Plovdivu, 4. srpna 2023

Prof. Dr. Žoržeta Čolakova, DSc

Katedra slavistiky

Filologická fakulta Plovdivské Univerzity Paisije Chilendarského